

1. Violeta Brakus: Pred kojim problemima stoje nastavnici dopunskih škola; kako sama rešavam te probleme?

Violeta Brakus je poreklom iz Srbije. Ona radi u delu Švajcarske sa francuskim jezikom (u Lozani, Krisijeru, Klarensu, Lejsinu i Nojšatelju) kao nastavnica srpskog jezika u dopunskoj školi.

Školovanje za nastavnika u zemlji porekla (na primer, na Balkanu) ne nudi programe koji bi nastavnike pripremili za „eksteritorijalni“ rad (npr. neka vrsta magistrature ili mastera, koji bi nastavnicima omogućio dodatne kvalifikacije u metodičko-didaktičkom i sociokulturalnom pogledu). Zato se nastavnici uglavnom tek prilikom dolaska u imigracionu zemlju konfrontiraju sa za njih potpuno novim tipom nastave u dopunskoj školi. U pogledu izmenjenih organizacionih uslova ove nastave, kao i učenika kojima maternji jezik mora biti predavan bezmalo kao strani, nastavnici dopunskih škola neminovno i sami postaju učenici, moraju da improvizuju, da budu inovatori, da se usavršavaju i da se orijentišu u novom pedagoško-didaktičkom kontekstu – i sve to uz rad!

Udžbenici, radne sveske i listovi, kao i pedagoška literatura iz naše domovine zasnovani su na monolingvalnom i monokulturalnom pristupu. Za migrantsku decu, rođenu u novoj domovini, oni uglavnom nisu adekvatni u pogledu sadržaja, preobimni su, napisani teškim jezikom koji se u praksi retko koristi, jer nisu nastali na bilingvalnoj osnovi. Takođe nedostaju diferencirani, po mogućstvu dvojezični ili višejezični radni listovi. Bilo bi dobro imati materijal za nastavu koji polazi od principa dvojezične metodike, uz koji bi se izradile radne sveske sa sadržajima iz istorije, geografije, muzike i umetnosti zemlje porekla.

Vreme izvođenje dopunske nastave maternjeg jezika je (u Švajcarskoj) demotivisjuće. Nakon nastave u redovnoj školi – a često i posle treninga ili nekih drugih aktivnosti – dopunska škola dolazi na sam kraj, negde između 17 i 20 h. Ako đaci uopšte i dođu, to je, posebno u višim razredima, češće pod pritiskom roditelja nego dobrovoljno. Izrazita heterogenost u razredima (u pogledu uzrasta, vladanja jezikom itd), kao i diskontinuitet nastave (samo dva časa nedeljno) predstavljaju za nastavnike veliki izazov i otežavaju planiranje. Primer: u istoj nastavnoj grupi (razredu) imam učenike svih uzrasta, od vrtića do viših razreda osnovne škole. Tako sam tokom nastave praktično stalno „na rošulama“ između grupa različitog uzrasta i nivoa znanja. A pošto istovremeno radim u različitim školama i opštinama, ja sam stalno i „na šinama“, ta-koreći, večiti putnik.

Svi ovi problemi doprinose slabljenju nastave maternjeg jezika. Za generacije učenika koje odrastaju u višejezičnom okruženju i s plurikulturalnim resursima, ova nastava u pogledu sadržaja, a ni organizaciono (zato što je odvojena od redovne nastave i rasporeda časova) nije adekvatna.

Za mene kao „praktičara“ bilo bi neophodno što pre poboljšati saradnju zemlje porekla i imigracione zemlje. Trebalo bi izraditi zajedničke strategije i osnovati instituciju koja bi se bavila očuvanjem jezičko-kulturnog identiteta migracione dece. Kroz saradnju stručnjaka i nastavnika iz obe zemlje trebalo bi doći do rešenja za poboljšanje organizacije i metodičko prilagođavanje postojećih nastavnih planova, kao i izraditi odgovarajući materijal. Hitno je neophodno modernizovati organizacione oblike nastave, koja mora postati dinamičnija i imati na raspolaganju moderna nastavna sredstva i medije. Pored periodičnih i redovnih usavršavanja u zemlji porekla i imigracionoj zemlji, neophodno je inicirati zajedničke obrazovne projekte, recimo, istraživačke projekte ili stručne seminare. Saradnje na pojedinačnom nivou već ima, ali su u pitanju uglavnom pilot-projekti, često nedovoljni i kratkoročni.

Sama sam, nakon pripreme u domovini, uvek iznova otkrivala „tajne“ nastave maternjeg jezika, učila sam uz rad, na brojnim seminarima u domovini i u Švajcarskoj govorila o problematici nastave maternjeg jezika, usavršavala se, pravila dvojezične radne listove i materijal i učestvovala u pilot-projektima dopunskih škola i švajcarskih redovnih škola. Međutim, da bi ova nastava zaista postala kvalitetnija, neophodna je potpuna „mobilizacija“ nastavnika i saradnja svih onih koji čine okruženje te nastave. To podrazumeva i veću prisutnost dopunskih škola, njihovih problema i šansi, u medijima i u javnom pedagoškom i školskom diskursu.

2. Yergahem Belay: Tri velika izazova

Yergahem Belay [Jergahem Belaj] potiče iz Etiopije. Ona od 1995. živi u Londonu, gde od 2001. predaje jezik tigrinija u dopunskoj školi.

Počela sam da radim u etiopijskoj dopunskoj školi 2002. godine. Već tokom prve tri nedelje suočila sam se sa sledećim glavnim pitanjima i problemima:

Kako da se postavim prema očekivanjima različitih grupa (đaci, roditelji, nastavnici redovne škole)? Da bismo uopšte mogli početi s nastavom, morali smo prvo da razgovaramo s učenicima, da ih podelimo u tri grupe i o tome da komuniciramo s roditeljima. To je bilo teško, jer podela učenika po uzrastu nije imala smisla: neki od njih (uključujući mlađe) govorili su već dobro eritrejski, drugi (uključujući starije) nisu. Dakle, morali smo obrazovati grupe nezavisno od uzrasta, a s obzirom na nivo znanja maternjeg jezika – što je takođe izazvalo probleme na drugoj strani.

Kakav metodičko-didaktički pristup da odaberem? S obzirom na veliku uzrasnu heterogenost grupa i različite načine učenja morala sam postati veoma kreativna da bih održala pažnju i zainteresovanost svih učenika. Ubrzo sam primetila da je najbolje kada odaberem interaktivan metod koji učenike primetno aktivira.

Kako da savladam izazove u vezi sa udžbenicima i nastavnim materijalima? Etiopijske obrazovne ustanove nisu stavile na raspolaganje nikakav materijal za nastavu u inostranstvu. Koncipiranje programa i sastavljanje materijala koji uvažava i prevazilazi sve interkulturalne prepreke, samostalno, bez ičije pomoći, bilo je veoma zahtevno. U početku sam se oslanjala na etiopijske udžbenike. Uskoro sam bolje upoznala svoje učenike i njihove životne okolnosti i shvatila da tekstovi koji odgovaraju prilikama u Etiopiji nisu jednako primenljivi na situaciju u Engleskoj. Bilo je potrebno nešto novo, nešto što će tematizirati vezu etiopijske i engleske kulture. Posledica je bila to da sam počela sama da pravim materijal na temu „etiopijska tradicija i kultura“ da bih zainteresovala učenike za pitanja njihovog kulturnog identiteta i kulturnih vrednosti. Taj posao je veoma naporan – između ostalog i zato što metoda „s vrha“, kojom se radi u Etiopiji, ne funkcioniše u Engleskoj, a i zato što mnogi tekstovi zbog svog sadržaja nisu bili upotrebljivi u nastavi. Često sam bila frustrirana i srećna sam što sam poslednjih godina naučila da koristim internet kao izvor za nastavne materijale.

3. Hyrije Sheqiri: Moj trenutno najveći problem

Hyrije Sheqiri [Hirije Šećiri] je sa Kosova. Od 1995. živi u Švedskoj, gde je prvo u Ronebiju i Karlskroni bila zadužena za nastavu albanskog u dopunskoj školi, a od 2007. radi u Karlshamnu. Tekst koji sledi je poslednji odlomak njenog izveštaja u pogl. 1 B.2.

Moj trenutno najveći problem – a sigurno je tako i kod mnogih mojih kolega i koleginica – predstavlja pitanje kako privući što više učenika u dopunsku školu maternjeg jezika. Dopunske škole imaju važnu funkciju i u sticanju znanja i uspehu u redovnim švedskim školama, o čemu svedoče i naučno-pedagoška istraživanja. Veoma se nadam da ćemo uz više angažovanosti i pojačanu svest roditelja premostiti i ovu prepreku. Učešće po mogućstvu svih albanskih učenika u dopunskoj školi, koja je u Švedskoj integrisana u redovnu školu, zaista zavisi skoro isključivo od roditelja – tj. od njihove zainteresovanosti da njihova deca uče maternji jezik, da uz takav fundamet lakše uče i druge predmete i da istovremeno jačaju svoj bilingvalni i bikulturalni identitet. Ovde je reč o dvostrukoj jezičkoj i kulturalnoj koristi: učenici dopunskih škola šire, kao individue, sopstvene kompetencije i vrednosti. Na taj način oni, međutim, ne postaju kompetentniji i vredniji samo za sebe i svoje porodice, nego i za društvo i zemlju u kojoj žive, baš kao i za svoju domovinu.

Uverena sam da će i ova moja briga (koja je istovremeno briga mnogih drugih nastavnika dopunskih škola) već u bliskoj budućnosti nestati uz pomoć snažnog angažmana roditelja.

4. Tri đačke biografije iz dopunskih škola

Gulcan [Guldžan] (ž., 8) živi u Engleskoj (izveštaj nastavnice Zulejhe Toprak iz Londona)

Guldžan je rođena 2006. u Londonu. Oboje roditelja su turske nacionalnosti. Ona ima jednu stariju sestru. Otac je napustio porodicu kada je Guldžan imala pet godina. To ju je izuzetno pogodilo, jer je imala blizak odnos s njim. Njena majka je mlada žena sa različitim fizičkim i mentalnim problemima. Iako živi već duže od deset godina u Engleskoj, ona ne govori engleski. Majka nema rodbine u Engleskoj. Očeva porodica, istina, živi tu, ali ne brine o Guldžan i njenoj sestri. Majka pokušava tokom letnjeg raspusta da šalje kćerke u Tursku, da bi tamo dobile nešto pažnje i ljubavi od njene porodice. Guldžan uživa u takvim raspustima i vremenu koje provodi s bakom i dedom, jer tamo može da se igra napolju koliko hoće. Let u Tursku plaćaju baka i deda; nikakvi drugi odmori ne dolaze u obzir iz finansijskih razloga. Guldžan je majka dovela u dopunsku školu, jer je u redovnoj školi postalo jasno da joj je potrebna dodatna pomoć. Prema majčinih rečima, Guldžan je u školi bila šikanirana – zbog prekomerne telesne težine i zato što uči sporije od ostalih. U državnoj školi ona ima samo nekoliko prijateljica, ali se u dopunskoj školi odlično slaže sa više dece. Njeni hobiji su kompjuterske igre, gledanje TV-a i jelo. Ona obožava „Littlest Pet Shop Toys“ (igračke-životinje za malu decu), kojima ume satima da se igra. Ona se dirljivo ophodi s njima i čuva ih, pri čemu odaje utisak opuštenosti.

Aylin [Ajlin] (ž., 10), živi u Nemačkoj

Zovem se Ajlin. Imam 10 godina. Trenutno sa porodicom živim u Sendenu. To je mali grad u blizini Minstera u zapadnoj Nemačkoj. Moji hobiji su muzika, ples i čitanje. Sem toga rado idem u bioskop. Slobodno vreme uglavnom provodim s prijateljicama koje žive u susedstvu. Imam uglavnom nemačke i kurdske prijatelje. Imam i neke prijatelje iz Turske, Rusije, Poljske, Bosne itd.

Moji roditelji su iz jugoistočne Anatolije u kurdskoj oblasti Turske, oni su Kurdi. Tamo su živeli u jednom malom mestu po imenu Bahdžin. To selo i sada postoji, nalazi se blizu grada Mardina. Mi pripadamo jezidskoj religijskoj skupini. Imam četvoro braće i sestara, pa sam odrasla u velikoj porodici, što mi je veoma važno. Jer, nas četvoro se uvek drži zajedno. Moja porodica živi u Nemačkoj već preko 20 godina. Moja braća i sestre su rođeni u Nemačkoj, kao ja.

Ja sam odrasla pre svega uz kurdski i nemački jezik. Kod kuće sa roditeljima govorim kurdski. Sa braćom i sestrama, međutim, govorim nemački.

Behar (m., 17), živi u Švedskoj

Zovem se Behar i imam 17 godina. Rođen sam u svojoj domovini, na Kosovu, gde sam i živeo skoro do svoje desete godine. Dva meseca pre svog desetog rođendana došao sam u Švedsku, gde sada živim i idem u prvi razred gimnazije.

Život na Kosovu se znatno razlikuje od života u Švedskoj. Na Kosovu je mnogo siromaštva; ovde u Švedskoj se bogatije i bezbrižnije živi. I škole se veoma razlikuju. U švedskoj školi dobijamo besplatan ručak sa jednim napitkom, dok na Kosovu čak i zemičku i sok morate da platite, što često čini jedan ceo obrok. Na Kosovu sam četiri godine išao u školu. U razredu je bilo 45 đaka, a samo jedna-jedina nastavnica. Ovde u Švedskoj nas je 25 đaka i imamo posebnog nastavnika za svaki predmet. Švedski i engleski sam naučio vrlo brzo. Od sedmog razreda učim i nemački.

Uvek sam hteo da ostanem na Kosovu, ali moji roditelji su se doselili ovamo pa sam i ja morao s njima. Kad još malo porastem i završim školu, možda ću se vratiti na Kosovo da tamo radim. U Švedsku smo došli da bismo imali bolji život i da bismo pobjegli od siromaštva.

Na Kosovu je mnogo bolja disciplina, jer tamo đaci poštuju nastavnike. Ovde u Švedskoj ima mnogo uobraženih đaka koji rade šta god hoće i ne slušaju nastavnike. Video sam vest da ovde opada kvalitet nastave. Nastava i škole na Kosovu su mnogo bolje, jedino država nema mnogo novca koji može uložiti u škole.

Kad budem imao decu, neću dozvoliti da zaborave albanski jezik i kulturu. Za mene je suludo da albansko dete ode na Kosovo a da ne zna albanski. To se mojoj deci sigurno neće dogoditi!